

POGLAVJE 9

ZASTOPANOST GLASBENIH ZVRSTI V SLOVENSКИH MLADINSКИH GLASBENIH ROMANIH

DRAGICA HARAMIJA,^{1,2} OLGA DENAC¹

¹ Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor, Slovenija
dragica.haramija@um.si, olga.denac@um.si

² Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
dragica.haramija@um.si

V poglavju je predstavljenih sedem izvirnih slovenskih mladinskih romanov, katerih temeljna tema je glasba. Glavni literarni liki glasbo poslušajo, večina jo tudi izvaja. Romani se nanašajo na različne glasbene zvrsti (punk, pop, jazz, klasično glasbo ...), kar se je pokazalo kot izjemno pomembno pri razvoju tem v obravnavanih romanih. Glasbene zvrsti so močno povezane z različnimi psihološkimi funkcijami glasbe (kognitivno, emocionalno, socialno). Glasba mladostniku omogoča izražanje lastne identitete, vrednot, uravnavanje čustev in razpoloženj ter spodbujanje komunikacije s prijatelji in vrstniškimi skupinami. Mladostniki glasbo poslušajo ob različnih priložnostih, tisti pa, ki jo izvajajo, se z njo poglobljeno ukvarjajo (obiskujejo glasbeno šolo, igrajo v glasbenih skupinah). Ob prebiranju romanov se zdi, da mladega bralca vabijo navedene skladbe k poslušanju, poslušanje pa daje ritem branju in besedilu.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pef.1.2024.9](https://doi.org/10.18690/um.pef.1.2024.9)

ISBN
978-961-286-839-0

Ključne besede:
intermedialnost,
mladinski roman,
funkcije glasbe,
glasbene zvrsti,
slovenska književnost

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

REPRESENTATION OF MUSIC GENRES IN SLOVENE YA NOVELS ABOUT MUSIC

DRAGICA HARAMIJA,^{1,2} OLGA DENAC¹

¹ University of Maribor, Faculty of Education, Maribor, Slovenia
dragica.haramija@um.si, olga.denac@um.si

² University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia

Keywords:
intermediality,
YA novels,
functions of music,
music genres,
Slovene literature

The chapter presents seven original Slovene YA novels, the main theme of which is music. The main literary characters listen to music and most of them also play it. The novels refer to various genres of music (punk, pop, jazz, classical music...), and the genre has proved to have an important function in developing the themes of these novels. The genre in music relates strongly to the various psychological functions of music (cognitive, emotional, social). Music gives young people a means of expressing their own identity, values, of regulating emotions and moods, and encourages communication with friends and peer groups. Young people listen to music on various occasions, and the ones who perform it are deeply involved in it (they attend music schools, play in bands, etc.). Reading novels with a music theme appears to invite young readers to listen to songs mentioned, and listening gives a rhythm to reading and the text.

1 Uvod

Glasba in književnost se povezujeta na različne načine, npr. ob nekaterih zvrsteh klasične glasbe, v katerih je besedilo nujno prisotno (opera, opereta), ali ob povezavi besedil in nekaterih glasbenih zvrsti (rock, reggae, punk, pop ipd.). Glasbo in književnost lahko preučujemo tudi skozi informativna besedila za otroke in mladostnike (če ostanemo v sferi obravnavane populacije). V to skupino sodijo enciklopedije za različne starosti bralcev in s tem povezanimi težavnostnimi stopnjami besedil ter vključenostjo podatkov ipd. o inštrumentih, glasbenikih (in njihove biografije), glasbenih zvrsteh. Med leposlovnimi besedili za različne starostne stopnje najdemo glasbene pravljice, pesmarice z notografijo, različne literarne vrste, npr. otroško poezijo, pravljice, pripovedke, povesti in romane, ki se tematsko navezujejo na glasbo, podrobneje na instrumente, na ljudska glasbila, na glasbenike, na koncertne dvorane, na različne glasbene zvrsti ipd.

V poglavju je predstavljen interdisciplinarni pristop k obravnavi mladinskih romanov in glasbe, saj raziskave kažejo, da je lahko tak pristop zanimiv doprinos k dvema predmetnima področjema, ki ju tematologija tovrstnih romanov združuje: na eni strani gre za branje in utrjevanje bralne pismenosti mladih bralcev, na drugi strani pa za glasbo kot eno izmed pomembnih sestavin mladostnikovega življenja. Ali, kakor v romanu *Autobusu ob treh* pove Nejc, prvoosebni pripovedovalec, o starejšem bratu Nacetu, da se ta ukvarja »v glavnem z glasbo. Kadar ne posluša glasbe, izvaja glasbo, in ko jo neha izvajati, jo spet posluša.« (Konc Lorenzutti, 2016, str. 7)

1.1 Mladinski roman

Mladinski roman je posebna književna vrsta v območju literature za mladostnike in mlade odrasle, s čimer mislimo obdobje po 12. ali 13. letu otrokove starosti pa do konca branja mladinske književnosti, torej v obdobju 3. vzgojno-izobraževalnega obdobja OŠ in v SŠ. Čeprav definicije niso enotne, za roman na splošno velja, da je najdaljša književna vrsta z epsko notranjo formo, prozno obliko in se vsebinsko načeloma navezuje na sfero zasebnosti (Kos, 1991; Pirjevec, 1997; Virk, 1997). Poudariti velja ugotovitev Alojzije Zupan Sosič (2001, str. 71) da »nedoločljiva vrstna identiteta romana in njegova pestra tipologija nakazujeta le eno trdno, ustaljeno in razvojno neproblematično romaneskno lastnost: sinkretizem. /... / Romaneskni sinkretizem (zvrstni, vrstni, žanrski) je tako najstarejša in hkrati edina ustaljena

značilnost, po kateri lahko roman prepoznamo še danes.«¹ Razumevanje sinkretizma je nujni pogoj pri obravnavi glasbenih romanov, saj ti po svoji osnovi ne morejo soditi zgolj v en sam žanr in jih je treba zato preučevati v povezavi z intertekstualnostjo in plurimedialnostjo.

Everett Maus (1991) je utemeljeval, da je mogoče aplicirati (različne) teorije narativnosti (z različnimi pripovednimi vzorci) na glasbo, zlasti na klasična instrumentalna glasbena dela (prim. opis Beethovnovе skladbe Rondo). Med drugi piše tudi o literarnoteoretičnem pogledu na pripovedovanje, pri čemer izpostavi razlikovanje med zgodbo in diskurzom (kaj je povedano in kako je povedano) – vse to pa velja tudi za glasbo. Avtor omenja tudi naravno povezanost glasbe in drugih umetnosti, npr. opere, dramskega gledališča, filma.

Intertekstualnost (medbesedilnost) pomeni različne navezave na neka druga (znana) besedila (Juvan, 2000). V izbranih romanih se kaže na dva načina: (1) kot citatnost – citiranje poezije (posameznih verzov) ali odlomkov proze iz prepoznavnih (kanonskih) del; v skoraj vseh romanih pa se kaže kot citatnost navedenih naslovov resničnih skladb (prim. tabela 1); (2) kot medbesedilnost, pri čemer se avtor sklicuje na prepoznavna dela (prim. literarna in filozofska dela v romanu Marije Švajncer).

Za izbrane romane je zelo pomemben pojav intermedialnosti (tudi plurimedialnosti, kadar se glasba povezuje z več umetnostmi hkrati, npr. gledališče, film), kar pomeni, da ob uporabi različnih modalitet posamezni kod uporablja njemu lastni medij. Multimodalnost (prim. Haramija in Batič, 2020, 2023) je v primeru izbranih romanov – torej v knjigah – večinoma izražena z dvema kodoma sporočanja: z besedilom romana in z notnim zapisom (ali vsaj natančnim zapisom izvajane/poslušane skladbe). V primeru multimodalnosti gre za različne kode sporočanja v enem mediju. Ker pa – če ne gre zgolj za branje knjige – koda zahtevata tudi vsak svoj medij (poslušanje glasbe, izvajanje glasbe; besedilo v knjigi ali na nekem drugem nosilcu, npr. e-knjiga), lahko, kadar hkrati beremo besedilo in poslušamo glasbo, ki je v romanu navedena, govorimo o intermedialnosti.

¹ Avtorica navaja tri ravni sinkretizma: zvrstni vrstni in žanrski sinkretizem. »Prvi rahlja, prekinja in preoblikuje pripoved v smeri lirizacije, dramatizacije in eseizacije romana, ostala dva pa spajata različne literarne vrste ali žanre tako, da ohranjata romaneskno pripovednost.« (Zupan Sosič 2001: 72)

1.2 Zvrsti glasbe

Mladostniki poslušajo različne zvrsti glasbe zaradi raznolikih izraznih možnosti, ki jih zvrsti ponujajo. Glasba ima pomembno vlogo pri oblikovanju osebne in družbene identitete, pri izražanju čustev in pri občutenju pripadnosti skupini. S poslušanjem, izvajanjem in ustvarjanjem različnih zvrsti glase si mladostniki razvijajo glasbene preference in širijo glasbeni horizont. V poglavju bomo predstavili samo nekatere od mnogih zvrsti glasbe, ki jih mladostniki radi poslušajo ali izvajajo in ki so večkrat tudi vsebina mladinskih književnih del.

V nadaljevanju je opis glasbenih zvrsti delno povzet po delu Borthwicka in Moya Popular Music Genres in po glasbenem leksikonu Cankarjeve založbe.

Klasična glasba je ena najstarejših zvrsti glasbe in izvira iz evropske glasbene tradicije, ki se je razvijala na temelju starogrške glasbe in gregorijanskega koral (enoglasne cerkvene glasbe) od 9. stoletja naprej. Njena umetniška vrednost se kaže v tem, da ostaja cenjena in priljubljena skozi daljše zgodovinsko obdobje. Klasična glasba v prvi vrsti sledi idealom umetniške lepote in resnice. Zahteva zbrano poslušanje in vsaj nekaj glasbenega predznanja. Klasična glasba (tudi klasika) je pojem, s katerim označujemo vsa slogovna obdobja od renesanse dalje. Z renesančno glasbo je bilo doseženo skladje med vsemi elementi glasbenega izraza (harmonija, dinamika, melodija, ritem in barva zvoka). Klasična glasba je znana po svoji kompleksnosti in izraznosti. Mladostniki, ki se poglobijo v to glasbeno zvrst, lahko občutijo njeno ekspresivno moč, se naučijo ceniti različne glasbene oblike, kompozicije in razvijajo občutek za lepo v umetnosti.

Jazz je glasbena zvrst, ki je dobila prvotno podobo okoli leta 1920. Nastala je z združenjem posvetne in duhovne glasbe afroameriških prebivalcev (gospel) s kompozicijsko manj zahtevnimi oblikami evropske klasične glasbe 19. stoletja. Njegove korenine segajo v blues, ragtime in tudi v glasbo evropskih vojaških orkestrrov. V kompozicijskem smislu je jazz prepoznaven po poliritmih, sinkopah (prenos poudarka s težke na lahko dobo) in improvizaciji. Omogoča veliko svobodo izražanja in individualnosti. Glasbeniki pri izvajanju vključujejo svoj osebni slog, čustva in ustvarjalnost. V jazzu se pojavljajo glasbila: kitara, bas kitara, saksofon, pozavna, klavir, klarinet, trobenta, kontrabas, bobni, vokal. Izvajajo ga solisti, večje zasedbe, imenovane big band, in manjše zasedbe – combo.

Punk je glasbena zvrst, je protiinstitucionalno glasbeno gibanje, ki se je razvilo med letoma 1976 in 1980. Ta glasbena zvrst je znana po svoji divji naravi ter izražanju družbenih in političnih sporočil. Punk glasba je zelo preprosta in minimalistična. Pesmi so povečini kratke, izvajane v hitrem tempu, oblikovane iz treh akordov in preprostih melodij. Besedila v punk glasbi so običajno iskrena, neposredna in pogosto kritična do družbenih in političnih ureditev. Pogosto se ukvarja z nepravilnostjo, korupcijo, rasizmom, seksizmom, vojno, revščino in drugimi družbenimi problemi. Izvajalci so bili znani po šokantnih nastopih in ekscentričnem obnašanju na odru. Kitare v punk glasbi so pogosto izrazito izkrivljene (distorzirane), kar prispeva k agresivnemu in hrupnemu zvoku. Poleg glasbe je punk gibanje vključevalo tudi širšo subkulturo z značilno modo, družbeni aktivizem in uporniško filozofijo. Njegova dediščina še vedno živi v sodobni glasbi in številnih alternativnih gibanjih.

Pop glasba je zvrst popularne glasbe, ki je v svoji moderni obliki nastala sredi petdesetih let 20. stoletja v ZDA in Združenem kraljestvu. Pop glasba lahko vključuje elemente rocka, hip hopa, reggaea, plesne glasbe, R&B, jazza in elektronske glasbe. Namenjena je širšemu občinstvu. Poudarek je na melodiji, ritmu, vokalu in vizualnih elementih. Osredotoča se na ustvarjanje preprostih, učinkovitih melodij in refrenov. Pogosto vključuje elektronske elemente, kot so sintetizatorji, avtomatizirani bobni in digitalni učinki, kar daje pesmim sodoben zvok in omogoča ustvarjanje drugačnega vzdušja. Mnoge pop izvajalke in izvajalci so znani po svojih značilnih vokalnih slogih. Pop glasba je pogosto radijsko in komercialno uspešna ter odraža trenutne glasbene trende. Je ena najbolj priljubljenih zvrsti med mladostniki. Besedila pogosto govorijo o ljubezni, prijateljstvu in odraščanju. Mladostniki se velikokrat poistovetijo s temami, ki jih obravnavajo pesmi in ob poslušanju pop glasbe uživajo, izražajo svoja čustva in občutke.

Rock glasba je zvrst, ki je nastala v 20. stoletju v ZDA po drugi svetovni vojni. Rock glasba se odlikuje po uporabi električnih in akustičnih kitar, bobnov, bas kitare in vokalov. Za rock glasbo so značilni izraziti bobni, ki skrbijo za razgibano ritmično osnovo, na kateri gradijo drugi glasbeniki in agresivna, na ponavljajočih se motivih temelječa kitarska igra. Ima veliko podzvrsti, kot so klasični rock, alternativni rock, hard rock, punk rock, v katerih so pogosto uporabljeni tudi instrumenti s tipkami, npr. klavir in sintetizator. Mladostniki pogosto poslušajo rock glasbo, ki je povezana z iskanjem identitete, uporništvom in izražanjem nekonformizma.

Hip-hop glasba je zvrst, ki se je razvila iz afroameriške kulture v ZDA. Vključuje govorna besedila, ritmične beate in ponavadi uporabo DJ opreme. Hip-hop glasba je znana po svoji družbeni kritičnosti in izražanju osebnih izkušenj skozi rap. Mladostniki, ki poslušajo hip-hop in rap pogosto uživajo v spremljanju družbenih in političnih tematik, ki jih obravnavajo pesmi. Ponuja jim možnost za izražanje osebnih izkušenj, težav in življenjskih izzivov.

Elektronska glasba je zvrst, ki uporablja elektronske instrumente, sintetizatorje, računalniško generirane zvoke in digitalno obdelavo. Vključuje podzvrsti, kot so techno, house, trance, drum and bass in mnoge druge. Priljubljena je pri mladostnikih, ki uživajo v energičnih ritmih in elektronskih zvokih. Poslušanje elektronske glasbe lahko mladostnike navdihuje za ples in izražanje skozi gibanje.

R&B (rhythm and blues) je glasbena zvrst, ki izhaja iz afroameriške glasbene tradicije. Vključuje elemente soula, funka in bluesa ter se osredotoča na vokalno izvedbo. To zvrst pogosto zaznamujejo čustvena besedila in izjemni vokali. Mladostniki, ki poslušajo R&B in soul, se lahko poistovetijo z izražanjem čustev in čutnostjo v pesmih.

Reggae je mešanica afriške, zahodnoevropske, ameriške in predvsem jamajške glasbe. V sebi združuje ameriški ritem in blues (rhythm & blues), jamajški mento, ska in rock-steady in afriško glasbo burru. Zapleteno burru bobnanje poudarja čisti afriški ritem, prirejen na osnovno instrumentalno sestavo električnega basa, ritmične kitare, električnih orgel, bobnov in trobil. Poudarja počasen ritem, kitaro, bas in poseben način petja. Reggae je znan po svoji družbeni angažiranosti in sporočilih ljubezni, miru ter družbene pravičnosti. Zaradi tematik glasbe je reggae pri tem spoznavno počasen in se le bežno opira na ozvočenje tako pri glasbi kot pri vokalih.

1.3 Psihološke funkcije glasbe

V okviru prisotnosti posameznih zvrsti glasbe v mladinskih romanih velja izpostaviti tri osnovne kategorije psiholoških funkcij glasbe, in sicer: kognitivno, emocionalno in socialno (Schäfer in Sedlmeier, 2010):

- Kognitivna funkcija glasbe se kaže v racionalnem oziroma intelektualnem poslušanju in izvajanju glasbe, kjer se poslušalec osredotoči na glasbeno

strukturo skladbe, na kompozicijo in izvajanje glasbe, na interpretacijo in izvedbo izvajalca ter na preučevanje delov skladbe, zaigrane na instrument. Po mnenju Schäferja in Sedlmeiera (2009b) je kognitivna funkcija očitno najpomembnejši faktor vplivanja na intenzivnost posameznikovih glasbenih preferenc. Trditev še posebej drži za mladostnike, katerim glasba služi kot sredstvo za oblikovanje in izražanje lastne identitete in osebnosti. Pomembno je izpostaviti, da lahko na osnovi besedila skladbe velikokrat sklepamo na osebnostne značilnosti mladostnika (Neuman, Perlovsky in Livshits, 2016).

- Emocionalna funkcija glasbe se nanaša ali na regulacijo čustev s pomočjo glasbe ali zgolj na uživanje ob poslušanju (Chamorro-Premuzic, Furnham, 2007). Glasba pomeni sredstvo za izražanje in spreminjanje emocij ter uravnavanje mladostniškega razpoloženja (Saarikallio in Erkkilä, 2007) in pomembno vpliva na njegov čustveni razvoj (Laiho, 2009).
- Socialna funkcija glasbe se izraža pri spodbujanju učinkovite medosebne komunikacije. Različne raziskave potrjujejo, da se prijateljstva (Selfhout idr., 2009, Lewis, Gonzales in Kaufman, 2012) in vrstniške skupine lahko izoblikujejo na podlagi skupnih glasbenih preferenc in da lahko glasba spodbuja in spreminja medosebne odnose v družbenih dogodkih (Laiho, 2009).

Schäfer in Sedlmeier (2009b) sta raziskovala povezanost funkcij glasbe in glasbenih preferenc in ugotovila, da ljubitelji jazza, bluesa, swinga ter klasike glasbo poslušajo, ker jim nudi umetniško intelektualno stimulacijo. Elektronsko glasbo, techno, dance in house, imajo poslušalci radi, ker jih spravi v dobro voljo in jih napolni z energijo. S poslušanjem rocka, punka, metala mladi izražajo lastno identiteto, vrednote ter uporništvu proti klasičnim družbenim normam. Poslušalce hip-hop, rap in reggae glasba napolnjuje z energijo ter jim pomaga razumeti lastna občutja. Ljubiteljem popa, kamor sta avtorja uvrstila tudi soul, R'n'B in gospel, pomeni glasba predvsem priložnost za širjenje socialne mreže in možnost poistovetenja z izvajalci. Zvrsti country, folk, rock'n'roll vplivajo na prijetno razpoloženje poslušalcev ter jim pomagajo pri razumevanju samega sebe, svojih misli in čutenj.

2 Metodologija

V korpusu mladinske književnosti je glasba večkrat omenjena, ni pa samostojni motiv ali tema. Iz nabora izvornih slovenskih mladinskih romanov smo za pričujoče poglavje poiskali tematsko ustrezne romane.

2.1 Metode

Teoretični prispevek temelji na izboru kakovostnih bralnih gradiv s tematiko glasbe. Pri obravnavi so bili uporabljeni trije koraki:

- Romani so nastali v zadnjih dvajsetih letih, njihova obravnava sledi literarno-zgodovinskemu principu, romani so obravnavani glede na letnice izida. Analiza besedil je opravljena po literarno-teoretični metodi morfoloških značilnosti, in sicer so obravnavani naslednji elementi: snov, tema, motivi, glavne in stranske osebe, književni čas, književni prostor, zgradba, pripovedovalec, zgodba.
- V drugem koraku so bili izpisani naslovi skladb, ki so v romanih omenjeni. Opredeljene so bile glasbene zvrsti, ki se v romanih pojavljajo.
- V tretjem koraku je podana analiza povezav tematike glasbenih romanov glede na psihološke funkcije izbranih glasbenih zvrsti.

2.2 Raziskovalna vprašanja

Zastavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja:

- V prepletu katerih literarnih žanrov se pojavlja glasbeni roman v slovenski mladinski književnosti.
- Katere glasbene zvrsti se pojavljajo v romanih.
- Kateri so načini povezovanja področja glasbe s tematiko mladinskih romanov?

2.3 Postopek zbiranja podatkov

S pomočjo sistema Cobiss + smo s ključnimi besedami glasba in mladinski roman in omejitvev starosti in omejitvev letnic izida (po letu 2000) poiskali tiste mladinske romane, katerih tema je glasba, in sicer poslušanje in/ali izvajanje glasbe. Pregledali

smo tudi sezname nominiranih in nagrajenih literarnih del; kataloge izdanih izvirnih slovenskih knjig; preverili predhodno analizirane korpuse slovenskih mladinskih romanopiscev (prim. Haramija, Nagrajene pisave, 2012). Sedem literarnih del ustreza izhodiščno zastavljenim kriterijem.

2.4 Analiza rezultatov

Opravljene so bile literarnoteoretične analize sedmih slovenskih mladinskih romanov s temo glasbe; določili smo temo (glasba), ki velja za vse romane, nato smo pri vsakem romanu določili glavne in stranske književne like, književni čas, književni prostor, snov, motive, pripovedovalca, zgradbo in na kratko podali vsebine literarnih del. Izpisali smo skladbe, ki jih nek roman omenja, določili glasbeno zvrst in jo povezali s temo romana.

3 Rezultati

V mladinskem romanopisju je glasba pogosto omenjena oz. je eden od motivov, redkeje se pojavljajo romani, v katerih je glasba temeljna tema. V nadaljevanju je analiziranih sedem izvirnih slovenskih mladinskih romanov s tematiko poslušanja ali/in izvajanja glasbe ter zapis analize povezav tematike glasbenih romanov glede na psihološke funkcije izbranih glasbenih zvrsti. Analiza besedil je urejena po letnicah izidov romanov.

3.1 Goran Gluvić *Popodanski ritem* (2002)

Popoldanski ritem ima podnaslov jam session roman, kar bralca usmeri k improvizaciji – in to ne zgolj v glasbi. Devetnajstletni dijak četrtega letnika, ki je hkrati tudi prvoosebni pripovedovalec, živi z in za glasbo. Ob koncu letnika pusti šolanje, njegov namen je, da se bo odpravil v Ameriko za bratom, ki tam že študira glasbo, prepira se s staršema, ki se ločujeta ... V domačem okolju ima mladostnik ves čas konflikte, zato po nekem prepiru z materjo pomisli (Gluvić, 2002, str. 11): »Eh, ko bi ljudje znali molčati z glasbo.« Hkrati pa je opaziti, da ima pripovedovalec zanimivo razširjeno družino, za katero se zdi, da se kar naprej prepira, v bistvu pa je v pogovorih veliko humorja in tistega pristnega pripadanja.

Pripovedovalec ima dve dekleti: vrstnico Ajdo in osem let starejšo Dino. Obe zanosita, kar ga pusti popolnoma hladnega, zato se odločita brez njega – Dina za otroka in pusti fanta, Ajda za splav in ostane z njim. Njegov odnos do nosečnosti je absolutno indiferenten – za razliko od strasti, ki jo kaže do glasbe. Skozi glasbo označuje tudi obnašanje in njegovo bistvo – biti jazz glasbenik – kar ga opredeljuje in določa. To razkrije v enem od notranjih monologov, ko se razhaja z Dino in ne ve, kaj naj ji reče (Gluvić, 2002, str. 76):

Spraševal sem se, kako naj ji razložim. Karkoli bi rekel, bi izzvenelo hudo zapleteno. Naj ji povem, da sem le eden izmed znakov, ki živi popoldanski ritem, da se prebudi iz sanj le takrat, ko mu je dobesedno ogroženo življenje? Naj ji povem, da sem jazz kitarist, kar že sama ve, toda prav gotovo ne ve, da je bil prvi jazz kitarist Zahoda Jezus, kitara pa je božje glasbilo? /.../ [P]ogled [je] ena najbistvenejših komunikacij med moškimi. Ženske, ki sicer vse opazijo, tega nikoli ne opazijo. Takšno pogledovanje je izrazito pri jam sessionih. Moški jazzisti si samo s pogledom sporočamo, da bomo končali čez sedem osem taktov, medtem ko bi se ženska po svojem solu nagnila k mikrofону in rekla: 'Zdaj končujem svoj solo na klavirju in sedaj bo nadaljevala svojo improvizacijo saksofonistka, pri tem ji zaželimo veliko sreče z gromoglasnim aplavzom.' Tega ji nisem hotel povedati, ker je preveč karikirano.

V življenju glavnega lika je edina stalnica in opora prav glasba. Mestoma so v romanu dodani natančni popisi skladb, ki jih igra, dvakrat sta dodana tudi dela notnih zapisov *Choros št. 1* Heitorja Villa-Lobosa in *Sons de carrilhões* Joaoa Pernambuca.

V repertoarju glasbene skupine, v kateri igra glavni lik, so navedeni vsi pomembni jazzovski glasbeniki (kot nekakšna antologija jazzu), npr. Django Reinhardt, Barney Kessel, Grant Green, Joe Pass, Wes Montgomery, Kenny Burrell. S profesorjem filozofije se rad pogovarja o glasbenikih, omenjeni so npr. Charlie Parker, Miles Davis, Louis Armstrong, John Coltrane, Dizzy Gillespie, Boško Petrpvoč, Duško Gojković in drugi. V glasbi je odličen, v realnem življenju pa se stvari zapletajo, a jih on rešuje kot nekakšno improvizacijo. Vrh romana je pojasnitev popoldanskega ritma z navedbo skladbe Antonia Carlosa Jobima *Desafinado*.

Glavni lik v romanu *Popoldanski ritem* skozi raziskovanje, čustveno izražanje in socialno povezovanje udejanja svoj notranji svet ter vzpostavlja povezave s svetom okoli sebe. Celotno življenje posveti jazzu, ki ponuja umetnost improviziranja in svobodnega izražanja, kar se odraža v njegovem razmišljanju in ne prilagajanju družbenim normam. V vseh težavah se zateka v glasbeni svet, svet jazz glasbe, ki mu pomeni življenje in poklicno usmeritev. S poslušanjem jazzu in klasične glasbe, ki od poslušalca zahteva poznavanje in razumevanje strukture kompozicije, zbranost

in pozornost, pričara bralcu njuno umetniško vrednost, estetsko zadoščenje in pravo lepoto.

3.2 Janja Vidmar *Na vroči sceni* (2004)

Na vroči sceni je delo, v katerem Janja Vidmar opisuje deklliško pop skupino M.I.N.E., kar pomeni začetnice njihovih imen: Meri, Inja, Nevada in Eva. Zgodba se razvija skozi dve prvoosebni pripovedi, Barbino (njeno pravo ime je Barbara) in Aljino. Delno tečeta zgodbi zaporedno, mestoma pa pripoveduje vsaka isti dogodek s svojega zornega kota. Zgradba pripovedi izzveni kot intervju prvoosebnih pripovedovalk z novinarji revije Komar. Barbara že na začetku zgodbe pravi, da so (bile) Mine nevarne (Vidmar, 2004, str. 9): »V petem razredu so razgrajale po šoli. V šestem so ustrahovale prvošolčke in male živali. V sedmem so ustanovile deklliško pop skupino. Zdaj, v osmem, zažigajo naokrog kot nore.« Roman se ne ukvarja posebej z izvajanjem glasbe skupine M. I. N. E., je pa navedenih nekaj besedil, ki že z naslovi namerno kažejo na nižji nivo popularne glasbe, npr. Ničesar ni med nama, Packa, Žal mi je. Refren ene od pesmi se glasi (Vidmar, 2004, str. 44.): »Ničesar ni med nama, česar nisem poskusila že sama /.../« Ali npr. del pesmi, ki jo pojejo na koncertu (Vidmar, 2004, str. 204): »In mesec z neba je treščil na tla in mi pokazal pot do srca, in moj je ves svet, kot luna je bled in tvoj je obraz kot marmeladni namaz ...«

Barbara in Alja s pomočjo Nika, Želve in nekaterih drugih ljudi razkrijeta, da M. I. N. E. goljufajo, in sicer tako, da na koncertih ne pojejo v živo, temveč dekleta samo odpirajo usta. Razkritje njihove prevare se zgodi na velikem koncertu v Ledeni hali, kjer poskrbijo, da se »pokvari« ozvočenje. Že na začetku romana Alja kot prvoosebna pripovedovalka ve za prevaro (Vidmar, 2004, str. 11–12): »Ustanovile so vokalno-plesno skupino. V njej plešejo šov dens in odpirajo usta, kakor da pojejo. /.../ Njihov menedžer je menda mrzli bratranec menedžerja Foksic. Besedila pesmi pa jim pišejo velika imena domače pop scene, le da meni nobeno ni znano.«

Med pripravami na koncert pa Nik in Želva slučajno odkrijeta še tihotapsko skladišče, v katerem gospod Kobra, šef lokalnega radia, skladišči dragocenosti za preprodajo. Vzporedno teče še ljubezenska zgodba, ki se odvija med Nikom in Barbo. Začetek in konec pripovedi sta pisana tretjeosebno, kot časopisna novica.

Skozi ves roman je čutiti (danes že oddaljene) navade MTV generacije ter takratnih glasbenih vzornikov, npr. omenjene so Kylie Minogue (ki je bila v času nastanka romana v vzponu kariere) in prva slovenska najstniška glasbena skupina Foxy Teens (ki je s presledkom delovala od 1996 do 2013).

V romanu z naslovom *Na vroči sceni* je glasbena vsebina samo sredstvo za prikazovanje osebnostnih značilnosti dekleške pop skupine, ki se preferira preko lažnih in spornih dejanj in z izvajanjem cenene pop glasbene zvrsti, katere besedila pesmi so enostavna in nagovarjajo široko občinstvo. Najbolj izražena emocionalna funkcija glasbe kaže, da glasbo uporabljajo predvsem za sproščanje, za zabavo, da preganjajo dolgčas ter premagujejo stresne situacije. Roman obravnava tudi dinamiko med člani skupine, njihove medosebne odnose in soočenje s težavami v industriji glasbe.

3.3 Dušan Dim: *Distorzija* (2005)

Roman *Distorzija*² (2005) je doslej edino mladinsko delo Dušana Dima, avtor pa je za svoj prvenec prejel večernico. Izrazito sinkretični roman, ki v bogato homogeno strukturo vpleta elemente glasbenega romana, na kar se navezuje že naslov, ljubezenskega romana in socialno-psihološkega romana. Tematsko in slogovno je roman perfekcionistično izpeljan, čeprav avtor skromno pojasnjuje (Vidali, Dim 2006: 56): »V *Distorziji* sem zgodbo namenoma zasnoval minimalistično (ali nepretenciozno); tudi zato, da sem lahko v čim bolj čisti obliki razvil svoj slog in odprl poti do čustvenega sveta junakov.« Po romanu so posneli tudi celovečerni film. Glavni književni lik *Distorzije* je Piksi (Dejan), dijak prvega letnika gimnazije, ki pa mu je malo mar za karkoli drugega kot za glasbo. Skozi glasbo, ki jo poslušša in igra, se namreč udejanja, glasba ni le dodatek temveč način življenja, vztrajanje ob glasbi in za glasbo pa se potrdi z izvedbo prvega koncerta njegove glasbene skupine. Kot lajtmotiv se skozi ves roman pojavlja skladba Johnnyja Thundersa *Born to lose*, notranjo motivacijo pa glavni lik posredno izpoveduje tudi z izbiro drugih *komadov*, saj je glasba neločljivo povezana s Piksijevim doživljanjem sebe in sveta. V romanu je, ob odraščanju glavnega lika, punk glasba tista, ki prinaša temeljno sporočilnost.

² Beseda *distorzija* se nanaša na popačenje, izkrivljanje ali spreminjanje oblik, slik, zvoka ali informacij na način, ki odstopa od prvotnega ali pričakovanega stanja. Ta izraz se pogosto uporablja v različnih kontekstih, npr. v medicini, fiziki, komunikaciji, psihologiji, likovni umetnosti, glasbi. V zvočni obdelavi pomeni *distorzija* spremembo zvočnega signala, ki povzroči, da zvok dobi grob, hrustljav, popačen ali izkrivljen pomen. To je pogosto slišati v kitarski glasbi, kjer *distorzija* doda moč in agresivnost zvoka.

Izbira navedenih skladb zato nikakor ni naključna, zvenenje glasbe in razumevanje angažiranih besedil (Ramones, Partibrejkers, Pankrti, Majke ...) napolnjuje Piksijev svet in postanejo sestavni del tega sveta in ne le zvočna kulisa.

Vzporedno tečeta še dve pomembni zgodbi: uporništvo v razmerju do staršev in šolskega sistema ter ljubezenska zgodba. Težave z nerazumevanjem staršev so v Piksijevi družini zakoreninjene že dalj časa, saj je njegov starejši brat odšel od doma ravno zato, ker ga starši niso niti poskušali razumeti. V romanu se kaže stereotipno razumevanje glasbe in njenega vpliva: kdor se ukvarja z alternativno glasbo, je narkoman in prestopnik. Dejansko pa sta zelo stereotipna (konvencionalna) Piksijeva starša: molčeca zaskrbljena mama, nasilni (pogosto alkoholizirani) oče, ki ne razume niti sina niti glasbe. Avtorju je z likom Piksija uspelo upovedati temo povprečnega najstnika (problemi odraščanja se namreč pogosto pojavljajo v kontekstu tendencioznega in senzacionalnega pisanja), od svojih vrstnikov se razlikuje po tem, da zmore zasledovati svoje sanje,³ s čimer nenazadnje premaga *veliki sistem*, to je učitelje in starše.⁴

Nesrečno-srečna ljubezen, če si sposodimo Bhartriharijevo formulacijo iz sanskrske lirike,⁵ je znova potrjena: popularna Suza, ki si jo Piksi želi, zbuja v njem neuresničeno hrepenenje, celo bolečino prve ljubezni. Šele ko se zbliža z Almo, se mu razkrije, da je Suza v svoji zunanji popolnosti tudi znotraj ponarejena in puhloglava, Alma pa je v svoji naravnosti in naravi dobra in predvsem glasbo razume. Piksiju se svet naenkrat uredi, saj ima svoj bend in Almo, mehki sneg, ki pada na Ljubljano pa postane prispodoba njega samega: Piksi čuti spokojnost, mir, mehko in tišino.

Distorzija je v prvi vrsti roman, katerega temeljna tema je prikaz deškega glavnega literarnega lika, ki se ne znajde v problematičnem obdobju odraščanja, njegov svet pa je v celoti povezan z glasbo. Mladostnik čuti kalup življenja odraslih, v katerega se nikakor ne namerava oz. se celo zavestno noče prilagoditi. Najstnik hodi po robu (ne)sprejemljivega (?), saj eksperimentira z drogami, uživa alkohol, v središču

³ Avtor utemeljuje (Dim, 2006, str. 57): »Zasledovanje svojih sanj je vedno težja pot. /.../ Takšna pot vedno vodi po robu /.../«.

⁴ Dim (2005, str. 237): »Igra je bila končana. Veliki sistem, s šolo in pravili in avtoriteto in učitelji in učenci in odgovornostjo, je zmagal.«

⁵ Bhartrihari (*Kot bilke, kot iskre: izbor sanskrske lirike*, 1973, str. 61): »Dekle, ki vedno nanjo mislim,/ sovraži me in ljubi drugega,/ a tisti drugi ljubi neko drugo,/ spet neka druga ženska mene obožuje./ Vrag vzemi oni dve in njega/ in tisto drugo z mano vred in še ljubezen!«

njegovega zanimanja so zabave in nabiranje prvih spolnih izkušenj. Ker si svoj življenjski pogled šele oblikuje in ozavešča, ves čas preizkuša meje, ki mu jih postavljajo odrasli (predvsem šolski sistem in starši). Te meje so zgrajene seveda po podobah odraslih, ki pa jim – najbrž velikokrat – umanjka prepotrebneга preizpraševanja lastne vesti in odgovornosti.

Emocionalni in kognitivni vidik glasbene zvrsti punk lahko prepoznamo v romanu *Distorzija*, kjer glavni lik doživlja sebe in svet okrog njega preko glasbe, s katero izraža svoje nestrinjanje z obstoječimi avtoritetami in pričakovanimi vzorci obnašanja. Glasba se v njegovem življenju ne omejuje le na zvok, temveč postane izraz njegovega razmišljanja, družbenih pogledov ter pristopa k življenju. Z agresivnim zvokom glasbil člani glasbene skupine izražajo jezo, frustracijo, upor in razočaranje nad družbo.

3.4 Marija Švajncer *Samotni bralec* (2014)

Ne zgodi se pogosto, da bi premišljali roman o vsej paleti čustev, ki jo zmore človek, o njegovem iskanju sebe, svoje lastne resnice in temeljnega mesta v družbi. Roman *Samotni bralec* je v prvi vrsti namenjen mladostnikom, a ne le njim, saj spreplet najstniškega eskapizma in tenkočutne literarno-filozofske misli nostalgичno nagovarja tudi odraslega bralca. Gre torej za izrazito večnaslovniški roman, ta po svoji temeljni temi sodi v realistično socialnopsihološko prozo z izrazito medbesedilno strukturo, njegov pomemben del je tudi glasba, ki narekuje ritem literarnega dela.

Neimenovani glavni literarni lik, zaljubljeni najstnik, gimnazijec na počitnicah iz prvega v drugi letnik, glasbenik, je iskalec tistega neoprijemljivega, čemur pogosto rečemo smisel življenja. Je samotni bralec, ki v svojem nepretencioznem življenju nehote naleti na situacije, o katerih je že bral v knjigah. Bistvo njegovih premišljevanj je strnjen v notranjem monologu (Švajncer, 2014, str. 195): »Kdo ima prav, Hegel, ki pravi, da je človek po naravi slab, ali Rousseau, ki verjame v njegovo prvinsko naravno dobroto? Najbrž vsak od njiju po malo in nobeden v celoti.« Po asociaciji se glavni literarni lik v nekem trenutku spomni na že davno prebrano mladinsko knjigo ali na klasično filozofsko delo, ki ga je komajda razumel (ali pa tudi ne), v nekih stiskah, pravzaprav v hipu, pa ga knjige kar najdejo. Zdi se, da je slednje med bralci pogost pojav: kakor da knjige oživijo in nas nagovarjajo v ravno pravšnjem

tonu: Lorcova poezija nas najde, kadar smo zaljubljeni, na Collodijevega Ostržka se spomnimo, kadar nas zaboli laž, ta pa dobi v Kierkegaardovem Dnevniku zapeljivca pozitivno noto in Tagorejevi Spevi so primerni v obdobju hrepenenja, skozi Strah pred letenjem Ericje Jong se kažejo raznoliki odtenki spolnosti, Bachov Jonathan Livingston galeb je simbol premagovanja osamljenosti, glasba Jima Morrisona in skupine The Doors boli, skladbe Joaquina Rodriga pričarajo tišino, Sirtaki iz Grka Zorbe pa nenavadno mešanico veselja in žalosti..

Glavni lik ves čas potuje skozi knjige v oddaljene svetove drugih in v skrivnosti lastnega jaza, hkrati pa v svojem realnem življenju doživlja precej vsakdanje najstniške reči: ljubezen (in njene sladko-grenke variante s trikotniki vred), zabavo, pitje večjih in/ali manjših količin alkohola, boj z mozolji, razočaranje nad najboljšim prijateljem, skrb za prijateljico, ki uživa droge, težave z matematiko in zavezanost kitari, ki jo igra zamaknjeno in divje. Posebej zanimiv, komično-tragično-ljubeč je odnos med glavnim likom in njegovo materjo, s katero živita v enostarševski družini. Njuna vez je globoka in pristna, čeprav jo najstnik pogosto (nenamerno) prizadene, mestoma si celo želi, da bi ga imela malo manj rada, ker potem njun odnos ne bi bil tako naporen. Hkrati pa upa, da bo mama končno spoznala moškega, s katerim bo srečna: potem ne bo več tako osamljena in ne bo spala le s knjigami, več se bo smejala.

Avtorica je dodala ob koncu romana tudi popis literarnih in filozofskih referenčnih del, ki jih omenja v posameznih poglavjih. Poglavja so namreč naslovljena po naslovu izhodiščnega dela, ki služi za utemeljevanje čustvenega stanja ali odnosov glavnega protagonista do sebe in drugih. Ne bi bilo odveč, če bi vsak (mladi) intelektualec prebral vse knjige s seznama, ker nas knjige bogatijo in nas spreminjajo v bolj senzibilne posameznike.

Mladi prvoosebni pripovedovalec, ki igra klavir, klasično in električno kitaro, se poskuša tudi v skladanju, najprej v neki zmesi rocka in funka, ob koncu romana pa ne opredeli glasbene zvrsti, a je z ustvarjeno skladbo zelo zadovoljen (Švajncer, 2014, str. 74):

Glavo sem zakopal v dlani. Zaprl sem oči in tedaj ... Natančno sem jih slišal, zvoke melodije, ne še čistih, temveč zabrisane in poplesavajoče. Zgodilo se je. Priplavala je glasba. Kot čudež me je hotela ohraniti /.../ čudodelnika črnih not. To je tisto pravo, sem si rekel in odhitel proti domu. Čakal me je notni papir. Tako se mi je mudilo, da ni bilo časa za skladanje s pomočjo računalnika. Kar z roko in

črnim svinčnikom med prsti sem napisal tisto, kar se je naselilo v meni. Zvenelo je lepo, blagodejno in čisto moje.

Roman se preliva skozi različne glasbene stile, a nekako se zdi, da je kitara tisti inštrument, ki mu je glavni lik v vaji in igranju najbolj predan. Zvok kitare, topli pogledi in bližina, ki jo zmorejo le prijatelji, odzvanjajo v literarnem liku in v bralcu, kakor zveni skladba Francisca Tárrega Spomini na Alhambro: žalostno in hkrati veselo, nežno, globoko in za zmeraj.

V romanu *Samotni bralec* glavni protagonist romana s poslušanjem klasične glasbe in igranjem na kitaro razmišlja o smislu življenja, o odnosih s prijatelji in opisuje lastna razpoloženja, razmišljanja, čustva in občutke. S klasično glasbo, ki je znana po svoji globini in ekspresivnosti, lahko bralec bolje razume notranji svet in čustvena stanja osebe. Roman bralcu pričara tudi estetsko razsežnost spoznavanja in doživljanja različnih glasbenih in filozofskih del.

3.5 Nataša Konc Lorenzutti *Lica kot češnje* (2015)

Velikokrat je v literarnih delih Nataše Konc Lorenzutti omenjena glasba, zlasti da literarni liki hodijo v glasbeno šolo in igrajo različne inštrumente, pojejo v zboru, najstniki pa poslušajo glasbo. Še posebej pomembna je glasba v romanih *Lica kot češnje*, kjer je glavni lik pianistka Kristina, ki hodi v srednjo glasbeno šolo. V romanu *Gremo mi v tri krasne* pa igra Blaž violino, Valentina igra klavir; v začetku članka je omenjen tudi avtoričin roman *Autobus ob treh*.

Lica kot češnje (2015) je realistični mladinski roman o prvi ljubezni, ki je postavljena v srednješolsko okolje. Na prvi pogled gre za vsakdanje okoliščine, vendar imajo te globlje korenine. Prvoosebna pripovedovalka Kristina iz Vipave je najbolj srečno dekle, ko izve, da je bila sprejeta na srednjo glasbeno šolo, saj pomeni igranje klavirja zanj vse na svetu. Že na prvi uri klavirja ji je učiteljica Milena rekla (Konc Lorenzutti, 2015, str. 11): »Veš, če boš imela glasbo rada, boš zmeraj srečna. Glasba ti ljubezen vrača. Poslušaj, kako lepo zveni klavir, če ga prijazno pobožam.« V novem okolju kar naprej zardeva, ker ji je nerodno, to pa je povezano z naslovom romana. Takoj ji je všeč sošolec David, kmalu postaneta fant in dekle. Zanimiv je opis njunega odnosa – drobnih dotikov, prvega poljuba, držanja za roke. Deloma je njun odnos opisan kot Kristinin zapis v dnevniku; mestoma ga opisuje tretjeosebni vsevedni

pripovedovalec; nekateri dogodki so podani skozi dialoge. V razvijajočo se ljubezen med Davidom in Kristino so vpletene tri zgodbe: Davidov odnos z (odsotnim) očetom Doretom, smrt Kristininega strica v prometni nesreči, Kristinina negotovost v lastna porajajoča se čustva in odnos z Davidom. Roman je razdeljen na pet delov: Žvižganje in klavir, Poloneza, Bil je lep, sončen dan, Trdnjava sladke žalosti in Ni treba vrečke; deli ustrezajo zapletu, vrhu in razpletu. Odnos med Davidom in njegovim očetom, ki ne živi z mladostnikom in mamom, je zelo zapleten. Prehaja od popolne odtujenosti (oče je bil tudi zaprt, še vedno je alkoholik) do Davidove skrbi za očeta. Izkaže se, da je smrt Kristininega strica povezana z Davidovim očetom – ta je do smrti povozil desetletnega Kristijana (po katerem je dobila glavna junakinja tudi ime), zato je bil v zaporu. Kristina ne ve več, ali je lahko z Davidom; ali je zaupanje med njima podrto (čeprav nista kriva onadva); ali bosta zmogla – kljub označenosti z nesrečo Davidovega očeta in Kristinine mame (torej prejšnjega rodu) – ohraniti bližino, ki sta jo ustvarila. Zaradi Davidovega odtujevanja, ki je povezano s skrivnostno preteklostjo njegove družine, se Kristina spogleduje z odličnim pianistom Vasilijem, ki pa se kmalu izkaže kot vzvišen, vsiljiv in ponižujoč. Takrat Kristina spozna, da je David poštenjak, ki ga ima neskončno rada; njuna ljubezen se ima čas razvijati. Roman se večkrat referira na znamenita klavirska dela, zato je deloma lahko tudi glasbeni roman: glasba je tista, ki ustvarja vzdušje (ob poznavanju klasične glasbe).

V romanu *Lica kot češnje* lahko prav tako izpostavimo psihološke funkcije poslušanja klasične glasbe, kjer glavna junakinja preko interpretacije zahtevnih klavirskih glasbenih del in druženjem z ljubljeno osebo, doživlja srečne trenutke. Njeno poznavanje sveta klasične glasbene zakladnice ter poustvarjanje glasbenih del ji omogoča raziskovanje svoje notranjosti in različnih čustvenih stanj.

3.6 Mateja Gomboc *Balada o drevesu* (2021)

Socialno-psihološki mladinski roman *Balada o drevesu* je pretresljiva pripoved o ljubezni in smrti in glasbi. Prvoosebna pripovedovalka Ada je dijakinja 3. letnika gimnazije in nadarjena mlada violinistka, ki se sooča z življenjem po samomoru svojega fanta Majka (Mitje). Pripoved je strnjena na štiri dni: od samomora do pogreba, vendar je v zgodbo vpletenih veliko retrospektivnih vložkov (čas pred samomorom), ki pojasnjujejo Adino in Mitjevo življenjsko zgodbo. Čas romana je natančno določen, pri vsakem poglavju je zapisano število ur, ki so minile od

samomora. Književni prostor je Ljubljana (delno tudi Primorska, od koder se Adina družina, mlajša sestra Ina, oče in mama, priseli ob koncu Adinega osnovnošolskega obdobja); v sanjarjenju pred samomorom pa Ada in Majk ves čas načrtujeta potovanja, omenjata znamenita mesta po svetu. Npr. dogovorita se, da bo njuna prva skupna pot v Pariz, kar bi bilo dovolj slovesno za prvi spolni odnos. Skupaj bi šla v vse kraje, katerih fotografije ima Ada nalepljene v svoji sobi. Kljub načrtovanju njune prihodnosti, te v trenutku ni več, ni več njiju. Skozi Adine spomine se pred bralcem postopno oriše svet prej in zdaj, živo se zvrstijo osebe iz Adinega in Majkovega življenja, njuni prijatelji, občutki, strahovi, veselje, pričakovanja ... V zgodbi ima posebno mesto glasba, zlasti klasična, ki jo interpretira Ada, o njej razmišlja, jo občuti. Majk, kitarski samouk, igra večinoma popularno glasbo; morda prav zato razume Adin talent. Po smrti ostane praznina, v kateri Ada *mehča preteklik, da je bila Majkova punca*, z vedno novimi solzami. In drevesu v njej je ob Majkovi smrti počilo lubje. Poleg zanimive metaforike in izčiščenega sloga roman ponudi poglobljeni uvid v izjemno travmatično izkušnjo – pogosto je v mladinski književnosti tabu že smrt, za samomor pa velja to še bolj. Ker je bila glasba način sporazumevanja med Majkom in Ado, se ta odloči, da bo, na željo Majkove mame, na pogrebu zaigrala. Ada skomponira skladbo z naslovom *Jaž ostajam. In ti v meni*. Izvirna skladba, ki je nastala na podlagi romana, ima naslov Balada o drevesu – Adina pesem. Skladbo izvaja pisateljčina hči, besedilo teče v posnetku: <<https://www.youtube.com/watch?v=DcF1RM1-O88>>.

Vsebina romana *Balada o drevesu* v življenju glavnega lika izzove zapletene vzorce pozitivnih in negativnih čustev. Kljub vsem težavam, s katerimi se spopada glavna oseba, ji z elementi glasbenega izraza, ki jih ponuja klasična glasba, uspe obvladovati čustva žalosti in stresne situacije ter vzpostaviti komunikacijo z zunanjim svetom.. Interpretacija klasičnih skladb na violini je odsev njenih bolečin in hrepenenja. Enako kot klasična glasba, ki vključuje različne teme, motive in dinamiko, se tudi njena čustva spreminjajo. Značilnosti klasične glasbe, kot so izraznost, poglobljenost in kompleksnost se prepletajo s čustveno globino glavne osebe in ustvarjajo močno vez med liki in bralcem. Poudarjajo univerzalno moč umetnosti in glasbe pri uravnavanju razpoloženja.

3.7 Cvetka Bevc *F. A. K.* (2021)

Glavni literarni liki romana so Fiksi, Aška in Krokari, ki so hkrati tudi prvoosebni pripovedovalci; njihove pripovedi se izmenjujejo na način, da je posamezno poglavje naslovljeno z imenom pripovedovalca in sinonimom za isto stvar (npr. Aškin predtakt, Fiksijeva uvertura, Krokarijev preludij, Aškin akord, Fiksijeva melodija, Krokarijeva viža ...). Povezuje in označuje jih ansambel *F. A. K.*, sicer pa se srečujejo vsak s svojimi težavami na poti odraščanja in se nanje tudi različno odzivajo. Fiksija vrže s tira razhod staršev, Aška, ki stoji najbolj trdno na tleh, se ukvarja z ljubeznijo, Krokari pa s svojo drugačnostjo. V romanu so omenjene različne glasbene zvrsti, od Erosa Ramazzottija do klasike. Poleg ljubezni so izpostavljene tudi družinske težave in odnosi med vrstniki. Skozi subjektivno pripoved zaživijo tudi druge osebe, ki vplivajo na tok zgodbe, ki doseže višek ob izpeljavi njihovega samostojnega koncerta. Fiksi uglasbi tudi njihov komad (Bevc, 2021, str. 158–159):

Veter in voda bila sva nekoč,
 sredi viharja dobila sva moč,
 da obzorja bila so dosegljiva
 in vedela sva, kje se ljubezen skriva.
 Za vedno tisti časi bodo blizu,
 ne utečem skritega spomina.
 Daj, odreši naju ur samote,
 čas naj najin bo spet poln lepote.
 Če znal bi reči ti: oprostí,
 in če ti izrekel bi: odpusti,
 bi svetloba zvezd me obsijala,
 iz življenja sence bi pregnala.

Ko na šolskem koncertu doživijo navdušenje poslušalcev, njihova kariera vzcveti; ob koncu je zapis, da po vsem svetu koncertirajo.

Vsebina romana *F. A. K.* vključuje poslušanje različnih zvrsti glasbe, in sicer od klasike do popularne glasbe (pop, rock), kjer vsi trije liki skozi glasbeno ustvarjanje in izvajanje najdejo način za soočanje s svojimi težavami in za izražanje čustev. Izpostavljena je tudi socialna funkcija glasbe, kjer se člani pop skupine povežejo in uprizorijo samostojen koncert, na katerem izvedejo lastno skladbo ter ob nastopu doživljajo zadovoljstvo in pozitivna čustva.

4 Diskusija

Z analizo mladinskih romanov smemo ugotoviti, da je bila izbira najljubše glasbene zvrsti glavnih literarnih likov odvisna od njihovih karakternih lastnosti, kognitivnih sposobnosti, čustvenih stanj, razreševanja vprašanj o lastni identiteti, od značilnosti posameznih zvrsti glasbe ter od vplivov okolja in vrstnikov. Vsi obravnavani romani sodijo med realistična dela, ki so tudi žanrsko precej homogena. Vsaj delno vsa dela sodijo med socialno-psihološke romane (vprašanja odraščanja v najširšem smislu, iskanje lastnega pogleda na svet, razumevanje lastne identitete ipd.), mestoma se pojavlja motiv ljubezni (tudi nesrečne ljubezni in neizpolnjenih hrepenenj). Glasbeni romani so torej izrazito sinkretični, utemeljuje jih preplet vsaj dveh literarnih žanrov. Na tem mestu pa vendarle velja opozoriti na omejitev izbora besedil, saj bi morebiti izbor glasbenih romanov iz svetovne produkcije mladinske književnosti pokazal še kakšne navezave, ki jih v izbranih romanih ni opaziti.

Z izborom različnih glasbenih zvrsti lahko vplivamo na ključne vidike mladostniškega razvoja, in sicer na estetski razvoj, na osebno in družbeno identiteto, socializacijo, uravnavanje in obvladovanje čustev in motivacijo. Nekateri mladostniki glasbo občudujejo v umetniškem smislu, drugi pa za zabavo in izboljšanje svojega razpoloženja. Bistvena vrednost glasbe je v dejstvu, da mladostnikom omogoča izražanje lastne identitete in njihovih vrednot, vpliva na uravnavanje čustev ter omogoča spoznavanje novih prijateljev. Nezanemarljiva funkcija glasbe je tudi komunikacija, saj je glasba pomembno sredstvo sporazumevanja, s katerim lahko sporočamo svoje vrednote in ideale. Vključevanje različnih zvrsti glasbe v vsebine mladinskih romanov pomeni tudi način soočanja z življenjskimi izzivi, ki se velikokrat zrcalijo v glasbi. Zdi se, da je prav ta način individualne uporabe glasbe tisti, ki pomeni najtrdnjšo vez mladih poslušalcev z njihovo izbrano glasbo.

Kognitivna, afektivna in socialna razsežnost poslušanja glasbenih zvrsti se v izbranih romanih dopolnjujejo oziroma prepletajo, s tem, da je mogoče v posameznem romanu zaznati prevladujočo funkcijo (tabela 1). Za izvajanje glasbe mladih literarnih likov se izrazito pojavljajo trije inštrumenti, kitara, klavir in violina. Pri poslušanju glasbe gre večinoma za glasbene skupine (prim. The Doors, Partibrejkersi), pomembne izvajalce (prim. delo Francisca Tárrega *Spomini na Albambro*), dvakrat za neobstoječe glasbene skupine (*M. I. N. E.*; *F. A. K.*).

Glede na dokazano pomemben vpliv glasbe na (mladega) človeka, lahko glasba predstavlja učinkovito diagnostično sredstvo za spremljanje razvoja mladostnikov, saj se njihove težave, potrebe in prepričanja pogosto odražajo v izbiri glasbe.

Tabela 1: Glasba v izbranih romanih

Literarna dela	Skladbe	Glasbena zvrst
Goran Gluvić <i>Popoldanski ritem</i>	Heitor Villa-Lobos <i>Choros št. 1</i> , Joao Pernambuco <i>Sons de carrilhões</i> , Gilberto Gil <i>Aquele abraço</i> , Leroy Carr <i>Blues Before Sunrise</i> , Antonio Carlos Jobim <i>Desafinado</i> ; posebna pozornost je namenjena tudi izvajalcem jazza.	klasična glasba, jazz (igranje kitare)
Marija Švajncer <i>Samotni bralec</i>	Francisco Tárrega <i>Spomini na Albambro</i> , Jim Morrison in skupina The Doors, skladbe Joaquina Rodriga, glasba iz Grka Zorbe.	klasična glasba, rock balade (skladanje, igranje klavirja in kitare)
Nataša Konec Lorenzutti <i>Lica kot češnje</i>	David Popper <i>Poloneza</i> , Sergej Rahmaninov <i>Preludij opus 23 št 5 v g-molu</i> , Federic Chopin <i>Mazurka opus sedem v B duru</i> , Metallica <i>Nothing else matters</i>	klasična glasba (igranje klavirja), trash metal (zaigrano na klavir)
Mateja Gomboc <i>Balada o drevesu</i>	Omenjena so klasična dela za violino; izvorno skladbo <i>Balada o drevesu – Adina pesem</i> je moč poslušati v instrumentalni izvedbi.	klasična glasba (igranje violine)
Cvetka Bevc <i>F. A. K.</i>	Omenjene veliko klavirske klasične glasbe, ki jo igra Aška (npr. Chopin, Beethoven); tudi klasika za violino, ki jo igra Lin. Glasbena skupina igra lastne skladbe, glasbo piše Aška na Jančina besedila.	glasbeni stil ni natančno opredeljen; sklepamo lahko, da gre za balade in jazz improvizacije
Janja Vidmar <i>Na vroči sceni</i>	Navedene skladbe niso referenčne, torej se ne naslanjajo na resnične skladbe izvajalcev.	pop (skupina štirih deklet)
Dušan Dim <i>Distorzija</i>	Johnny Thunders <i>Born to lose</i> , The Clash <i>I Fought the Law</i> , Ramones <i>Do You Remember Rock'N'Roll Radio?</i> , Partibrejkers <i>Včeraj ako želiš saznati</i> , Pankrti <i>Lepi in prazni</i> , Majke <i>Putujem</i>	punk, angažirani rock, (poslušanje glasbe, igranje kitare)

Glasba in mladinska književnost imata moč, da združita različne umetniške izraze in obogatita bralčevo izkušnjo. Povezava med glasbo in romani je odvisna od individualnih preferenc avtorjev in bralcev. Področje glasbe se s tematiko mladinskega romana lahko povezuje na več načinov:

- glasba lahko dopolnjuje branje in vpliva na intenzivno doživljanje in razumevanje zgodbe: glavni literarni liki v takšnih romanih so pogosto mladi, glasbeniki ali ljubitelji glasbe, ki se soočajo z izzivi, težavami ali iskanjem svoje identitete skozi glasbo,

- glasbene vsebine v romanu lahko spodbudijo bralca k poslušanju, izvajanju in ustvarjanju glasbenih del,
- glasba lahko približa čas in prostor, v katerem se zgodba dogaja,
- glasba poudari razpoloženje ali tematiko romana, kot npr. dogajanje v glasbeni šoli, sodelovanje v glasbenih skupinah, na glasbenih tekmovanjih,
- izbira posamezne zvrsti glasbe opredeljuje osebnostne značilnosti glavnih likov romana,
- glasba in beseda lahko odražata specifično kulturo ali skupnost,
- besedila v uglasbenih pesmih izražajo vsebinske elemente romana, kar vpliva na interpretacijo in dojetje besedilnega sporočila.

Skozi opazovanje glasbenih zvrsti v sedmih izvirnih slovenskih romanih za mladostnike pa se tudi jasno kaže nujnost poslušanja omenjenih glasbenih del v posameznem romanu, saj so navedena dela, ki so pomembna za literarne like, hkrati tudi izrazito pomembna za dogajalni ritem v romanih.

Opombe

Haramija je prispevek napisala v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Literatura

- Bevc, C. (2021). *F. A. K. Maribor*: Založba Pivec.
- Bhartrihari (1973). Ta ljubezen. V: *Kot bilke, kot iskre: izbor sanskertske lirike*. Izbor, prevod in spremna beseda Vlasta Pacheiner. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Kondor; 140). 61.
- Borthwick, S. in Moy, R. (2020). *Popular Music Genres: An Introduction*. Routledge.
- Chamorro-Premuzic, T. in Adrian Furnham, A. (2010). Personality and music: Can traits explain how people use music in everyday life? *British Journal of Psychology*, 98, (2), 175–185.
<https://doi.org/10.1348/000712606X111177>
- Dim, D. (2005). *Distorzija*. Ljubljana: Cankarjeva založba (zbirka Najst).
- Everett Maus, F. (1991). Music As Narrative. *Indiana Theory Review*, 12, str. 1–34.
<https://www.jstor.org/stable/24045349>.
- Gluvić, G. (2002). *Popoldanski ritem*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Gomboc, M. (2021). *Balada o drevesu*. Dob: Miš založba.
- Haramija, D. (2012). *Nagrane pisave*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Haramija, D. in Batič, J. (2020). Razumevanje koncepta bralnega gradiva: 3. gradnik. V: Haramija, D. (ur.). *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze: Pedagoška fakulteta; Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 83–105.
- Haramija, D. in Batič, J. (2023). Multimodalne značilnosti izvirnih slovenskih slikopisov. *Revija za elementarno izobraževanje*. 16(special iss.), 55–70.

- Juvan, M. (2000). *Intertekstualnost. Literarni leksikon*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Konc Lorenzutti, N. (2015). *Lica kot češnje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Laiho, S. (2009). The Psychological Functions of Music in Adolescence. *Nordic Journal of Music Therapy*, 13, (1), 47 – 63. <https://doi.org/10.1080/08098130409478097>
- Leksikoni Cankarjeve založbe – glasba (1987). Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lewis, K., Gonzalez, M. in Kaufman, J. (2012). Social Selection and Peer Influence in an Online Social Network. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109, 68–72.
- Neuman, Y., Perlovsky, L. in Livshits, D. (2016). The personality of music genres. *Psychology of Music*, 44(5) 1044–1057. <https://doi.org/10.1177/0305735615608526>
- Saarikallio, S., & Erkkilä, J. (2007). The role of music in adolescents' mood regulation. *Psychology of Music*, 35(1), 88–109. <https://doi.org/10.1177/0305735607068889>
- Schäfer, T. in Sedlmeier, P. (2009). *What makes us like music?* Proceedings of the 7th Triennial Conference of European Society for the Cognitive Sciences of Music. Jyväskylä, Finland.
- Schäfer, T. in Sedlmeier, P. (2009b). From the functions of music to music preference. *Psychology of Music*, 37(3), 297–300. <https://doi.org/10.1177/0305735608097247>
- Selfhout, MHW, Branje, SJT, Bogt, TFM in Meeus, WHJ. (2009). The role of music preferences in early adolescents' friendship formation and stability. *Journal of Adolescence*, 32(1), 95–107. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2007.11.004>
- Švajncer, M. (2014). *Samotni bralec*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Vidmar, J. (2004). *Na vroč sceni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

SUMMARY

Young people listen to various genre of music due to the different possibilities of expression they offer. Music plays an important role in forming their personal and social identity, in expressing emotions and in feeling they belong to a group. Through listening to, performing and creating various genre of music, young people develop their musical preferences and broaden their musical horizons. The chapter presents merely a selection of the many types of music that young people like to listen to or perform and which are often also the subject of literary works for YA readers.

The chapter is based on a selection of original YA novels with a music theme. In discussing the novels, three steps were used: (1) The novels were written over the last twenty years, their discussion follows the literary-historical principle, the novels are discussed according to their date of publication. An analysis of the texts was conducted according to literary-theoretical methods of morphological characteristics, specifically discussing the following elements: subject matter, theme, motifs, key and side characters, literary time, literary space, structure, narrator, story. (2) The titles of songs mentioned in the novels are listed. The various musical genre that appear in the novels are identified. (3) The third step gives an analysis of the themes of the novels according to the psychological functions of the chosen musical genre.

We set ourselves the following research questions:

- In the context of which literary genres does the musical novel appear in Slovene YA literature?
- Which musical genres appear in the novels?
- What are the ways of linking the subject of music with the themes of YA novels?

Through the choice of various musical genre, we can affect key aspects of youth development, such as aesthetic development, personal and social identity, socialisation, regulating and controlling emotions, and motivation. Some youths admire music in an artistic sense, others enjoy it for entertainment and

improving their mood. The core value of music lies in the fact that it gives young people a means of expressing their own identity and their own values, affects the way they regulate emotions and enables them to meet new friends. A significant function of music is also interaction, as music is an important means of communication through which we can convey our values and ideals. Including different genre of music into the content of YA novels also means a way of facing life's challenges that are often reflected in music. It appears that it is precisely this way of individually using music that creates the strongest bond between young listeners and their musical choices.

All the discussed novels belong to realistic fiction, which is also relatively homogenous in terms of genre. At least to an extent, all the works can be classified as social-psychological novels (issues of growing up in the broadest sense, searching one's own view of the world, understanding one's identity, etc.); the theme of love (including unhappy love and unfulfilled desires) also sometimes appears. Understanding the syncretism of genre is essential in discussing novels with a music content as these in their essence cannot belong to a single genre and need to be studied in relation to multimodality (at least two codes of communication in the same medium), intertextuality (when reading the text and simultaneously listening to the music the text refers to), or plurimediality, when the music is connected to several forms of art at once (e.g. theatre, film), which means that beside using different modalities, each code uses their own specific medium.

The analysis of seven original Slovene YA novels with a music theme relates to classical music (the most common instruments listed in the music performed by literary characters are the piano, guitar, and violin), jazz, punk, and pop.

Table: The connection between music and the basic motifs in the selected novels

literary work	basic motif linked with music	music referred to	musical genre
Goran Gluvić <i>Popoldanski ritem</i> (Afternoon Rhythm)	Through exploration, emotional expression and social connection, the main character actualises his inner world and establishes connections with the world around him. He devotes his entire life to jazz, which offers the art of improvisation and free expression, reflected in the protagonists way of thinking and non-conformity to social norms.	Heitor Villa-Lobos <i>Chôros No. 1</i> , Joao Pernambuco <i>Sons de carrilhões</i> , Gilberto Gil <i>Aquele abraço</i> , Leroy Carr <i>Blues Before Sunrise</i> , Antonio Carlos Jobim <i>Desafinado</i> ; special attention is also given to jazz performers.	classical music, jazz (playing the guitar)
Marija Švajncer <i>Samoini bralec</i> (Lone Reader)	Listening to classical music and playing the guitar, the main character thinks about the meaning of life, relationships with friends and describes his own moods, thoughts, emotions and feelings. The novel also conveys to the reader the aesthetic dimension of getting to know and experience various musical and philosophical works.	Francisco Tárrega <i>Memories of Alhambra</i> , Jim Morrison and The Doors, music by Joaquín Rodrigo, music from <i>Zorba the Greek</i> .	classical music, rock ballads (composing, playing the piano and guitar)

literary work	basic motif linked with music	music referred to	musical genre
Nataša Konec Lorenzutti <i>Lica kot češnje</i> (Cheeks Like Cherries)	Through interpreting demanding piano pieces and through socialising with a person she loves, the main character lives happy moments. Her knowledge of the world of classical music and reinterpreting the pieces helps her explore her inner self and various emotional states.	David Popper Concert <i>Polonaise</i> , Sergei Rachmaninov <i>Prelude in G Minor (Op. 23 No. 5)</i> , Frederic Chopin <i>Mazurka in B-Flat Major (Op. 7 No. 1)</i> , Metallica <i>Nothing Else Matters</i>	classical music (playing the piano), trash metal (played on the piano)
Mateja Gomboc <i>Balada o drevesu</i> (A Ballad About a Tree)	Despite all the problems the main character is facing, she manages to control her sad emotions and stressful situation, and establish a means of communication with the outside world through elements of musical expression offered to her by classical music. Interpreting classical pieces on the violin is a reflection of her pain and yearning. They stress the universal power of art and music in regulating our mood.	Classical pieces for the violin are mentioned; it is possible to listen to an instrumental performance of the original song <i>A Ballad About a Tree – Ada's Song</i> .	classical music (playing the violin)
Cvetka Bevc <i>F. A. K.</i>	Listening to various types of music, from classical to popular music (pop, rock), where all three main characters through musical creation and performance find a way of facing their problems and expressing their emotions. The social function of music is also highlighted, with members of the group bonding through music.	A great deal of classical music for piano is mentioned, played by Aška (e.g. Chopin, Beethoven); and classical music for the violin, played by Lin. The group also play their own pieces, music written by Aška to Janča's lyrics.	the style of music is not precisely determined; we can assume it includes ballads and jazz improvisations.
Janja Vidmar <i>Na vroči sceni</i> (On the Hot Stage)	The musical content is merely a means of showing the personal characteristics of a pop girl band that promotes itself through fake and controversial acts and by performing a cheap version of pop songs.	The music listed does not refer to real songs of actual performers.	pop (group of four girls)
Dušan Dim <i>Distorzija</i> (Distortion)	Music (punk) in the life of the main character is not limited merely to sound but becomes an expression of his thoughts, social outlook and approach to life. With the aggressive sound of their instruments, members of the band express their anger, frustration, rebellion and disappointment with society.	Johnny Thunders <i>Born to Lose</i> , The Clash <i>I Fought the Law</i> , Ramones <i>Do You Remember Rock'n'Roll Radio?</i> , Partibrejkers <i>Večeras ako želiš saznati</i> , Pankrti <i>Lepi in prazni</i> , Majke <i>Putujem</i>	punk, activist rock, (listening to music, playing the guitar)

After analysing these YA novels, we can discern that the choice of the favourite musical genre of the main characters depends on their character traits, cognitive abilities, emotional states, addressing questions about their own identity, the characteristics of each individual music genre and influences from their environment and peers.

Given the well-documented important influence of music on (young) people, music can represent an effective diagnostic means for following the development of young people as their problems, needs and convictions are often reflected in the choice of music.

Music and YA literature have the power to bring together different artistic expressions and enrich the reader's experience. The connection between music and novels depends on the individual preferences of the authors and the readers. The field of music can be linked with the theme of YA novels in various ways:

- music can complement reading and influence the intense experiencing and comprehension of the story; the main literary characters in such novels are often young people, musicians or music lovers, facing challenges, problems, or searching their own identity through music,
- the musical content of the novel can encourage the reader to listen to, perform and create music,
- music can bring the reader closer to the time and space in which the story is taking place,
- music highlights the mood or theme of the novel, for example, what happens at music school, being part of a band, participating at musical competitions,
- the selection of each genre of music defines the personality traits of the novel's protagonists,
- music and words can reflect a specific culture or community,
- lyrics of songs referred to express the content elements of the novel, also affecting the interpretation and comprehension of the written message.

Through looking at the musical genres in seven original Slovene YA novels, the necessity of also listening to the mentioned pieces in each work becomes clear, as the listed music is important for the literary characters and at the same time especially vital for the rhythm of events in the novels.

